

Araştırma Makalesi

Mersin Univ Sağlık Bilim Derg 2019;12(3):515-524

doi:10.26559/mersinsbd.618567

Mersin Üniversitesindeki ergenlerde madde kullanımı ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi

Öner Seva¹, Aktaş Hakkı², Özgü Ekinci³

¹Halk Sağlığı Uzman, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Mersin

²Tunceli İl Sağlık Müdürlüğü, Tunceli

³Dulkadiroğlu İlçe Sağlık Müdürlüğü, Kahramanmaraş

Öz

Amaç: Bu çalışmada, Mersin Üniversitesi'ndeki üniversiteli ergenlerin madde kullanım sıklığının ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi amaçlandı. **Yöntem:** Kesitsel tipteki çalışma, Eylül 2015-Mayıs 2016 tarihleri arasında Mersin Üniversitesi'nde yapıldı. Araştırmada minimum örneklem büyüklüğü; evren 21230, prevalans %50, ±%3 hata ve %95 güvenilirlik aralığında 1017 kişi olarak hesaplandı. Çalışmaya 1100 öğrenci alınmasına karar verildi. Çalışma verisini öğrencilerin, kapaklı dosyalarda kendileri doldurup kapalı zarflarla teslim etmeleri sağlandı. Mersin Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul izni alındı. Veri analizinde tanımlayıcı istatistikler, Ki-kare Testi, Mann Whitney U Testi ve İkili Lojistik Regresyon Analizi kullanıldı. **Bulgular:** Öğrencilerin yaş ortalaması 18,9±0,1 yıl ve 771'i (%72,8) meslek yüksekokulunda öğrenim görmekteydi. Öğrencilerin 715'inin (%67,7) tütün ürünü, 594'ünün (%56,3) alkol ve 39'unun (%3,7) ise madde denediği belirlendi. Madde türleri içinde en çok kenevir ve türevlerinin (%96,7) denediği saptandı. Madde deneme ile ilişkili risk faktörlerinin evde tek başına veya arkadaşıyla kalma (OR=2,43), ailesiyle genelde anlaşamama (OR=3,56), okulda kavgaya karışma (OR=2,88) ve alkol deneme (OR=4,29) olduğu belirlendi. **Sonuç:** Evde tek başına veya arkadaşıyla kalan, ailesi ile sorunları olan, okulda kavgaya karışmış olan ve alkol deneyen öğrencilerin madde deneme açısından riskli gruplar olarak değerlendirilmeli, bu gruplara koruyucu, önleyici sağlık hizmetleri daha güçlü biçimde verilmelidir.

Anahtar kelimeler: Ergen, üniversite öğrencisi, riskli davranış, madde kullanımı

Yazının geliş tarihi: 11.09.2019 **Yazının kabul tarihi:** 20.12.219

Sorumlu Yazar: Prof.Dr. Seva Öner, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD Çiftlikköy Kampüsü Yenışehir Mersin. Tlf:0324 3610001/29047, Eposta: sevaloner@yahoo.com

Not: Makale, Girne Kıbrıs'ta, 17-18 Ekim 2018'de 4. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresinde, sözlü olarak sunulmuş, tam metin olarak basılmıştır.

Evaluation of substance use and related factors in adolescents at Mersin University

Abstract

Aim: The aim of this study was to evaluate the prevalence of substance use and related factors among university adolescents at Mersin University. **Methods:** A cross-sectional study was conducted between September 2015 and May 2016 at Mersin University. The minimum sample size was; universe 21230, prevalence 50%, \pm 3% error and 95% confidence interval was calculated as 1017 people. It was decided to recruit 1100 students. It was ensured that the students filled out the data them selves in closed files and delivered them in closed envelopes. Ethics committee approval was obtained from Mersin University Clinical Research Ethics Committee. Descriptive statistics, Chi-square test, Mann Whitney U test and Binary Logistic Regression Analysis were used for data analysis. **Results:** The mean age of the students was 18,9 \pm 0,1 years and 771 (72,8%) of them were attending vocational schools. It was determined that 715 (67,7%) of the students tried tobacco products, 594 (56,3%) of alcohol and 39 (3,7%) of them tried substance. Cannabis and its derivatives (96,7%) were found to be the most common substance types. The risk factors associated with substance experimentation were staying at home alone or with friends (OR=2,43), bad relations with family (OR=3,56), joining in a fight at school (OR=2,88), and alcohol try (OR=4,29). **Conclusion:** Students who stay at home alone or with friends, who have bad relations with family who are joined in a fight at school and who try alcohol should be considered as risky groups in terms of substance trying, and preventive health services should be provided to these groups more strongly.

Keywords: Adolescent, university student, risky behavior, substance use

Giriş

Ergenlik, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden birçok değişimin yaşandığı çalkantılı ve sıkıntılı bir dönemdir. Bu değişikliklerin yaşandığı süreçte yaşanan olumsuzluklar, ileri dönemde birçok sağlık sorununa neden olmaktadır.¹

Madde, kötüye kullanım ve bağımlılığa yol açabilecek, değişik yollardan alınabilen, duygu durum, algılama, bilişsel işlevler ve diğer beyin işlevlerinde değişiklik yaratan her türlü kimyasal madde olarak tanımlanmaktadır.²

Bağımlılık yapıcı maddeler; tütün, alkol, kafein, kenevir, halüsinojenler, uçucular, opiyatlar, dinginleştiriciler, uyarıcılar ve diğer maddeler olarak tanımlanmaktadır.³

Ergenler, erişkin yaşamı taklit etmek, ait olma hissini kuvvetlendirmek, stresi azaltmak ve zevk almak için madde kullanabilmektedirler. Ergenlerde madde kullanımı, arkadaş etkisi, olumsuz aile ilişkisi, ergenin psikiyatrik bozukluklarının olması, düşük özsaygı, okul başarısızlığı,

sigara kullanımı, alkol kullanımı gibi birçok durumla ilişkilidir.^{1,2,4,5}

Avrupa ve ABD’de ilk kez madde denemenin 15 ve 16 yaşlarında olduğu rapor edilmiştir. Okul çağındaki çocuklar arasında madde kullanımı 1995’te %5’ken 2015’te %8’e yükseldiği ve aşırı doz madde kullanımına bağlı ölümlerin arttığı bildirilmektedir.⁶

Madde kullanımı, karar verme yetisinin azalması, zeka ve bilişsel işlevlerde azalma, konsantrasyon bozukluğu, huzursuzluk, saldırganlık, depresyon ve intihar riskini artırmaktadır. Ayrıca, karaciğerde hasarlanma, sağırılık, görme bozukluğu, kardiak aritmi, myokardinfarktüsü, ani ölüm, damar içi kullanımlarda, HIV, hepatit, vaskülit, septisemi, emboli gibi önemli sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır.^{1,7,8}

Yurtdışında yapılan çalışmalarda, üniversite öğrencilerinde madde deneme sıklığının %5.2-%50.4 arasında değiştiği belirlenmiştir.^{9,12} Ülkemizde üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmalarda sigara deneme sıklığının %41.6-%73.2, tütün

deneme sıklığının %29.9-%40.2, alkol deneme sıklığının %30.1-%60.8 ve madde deneme sıklığının %9.3-%11.0 arasında değiştiği bildirilmektedir.^{13,14-16}

Madde kullanımına başlama yaşının genellikle ergenlik döneminde olduğu bildirilmektedir.⁵ Bu çalışmada, Mersin Üniversitesi'ndeki üniversiteli ergenlerde madde kullanımı ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesini amaçladık.

Yöntem

Bu çalışmanın verisi Mersin Üniversitesi'ndeki Ergenlerde Riskli Davranışlar Projesi kapsamında elde edilen veriden alınmıştır.

Araştırma Tipi, Yeri ve Zamanı

Kesitsel tipte planlanan bu çalışma, Eylül 2015-Mayıs 2016 tarihleri arasında Mersin Üniversitesi'nde yapıldı. Araştırmaya Mersin Üniversitesi'ne kayıtlı olan 16-19 yaş grubu öğrencilerden T.C. vatandaşı olanlar dâhil edildi. Ergen yaş grubuna uyabilmesi açısından hazırlık sınıfı olan bölümlerin hazırlık ve birinci sınıfları, hazırlık sınıfı olmayan bölümlerin ise birinci ve ikinci sınıflarından öğrencilerin çalışmamıza dâhil edilmesine karar verildi.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Mersin Üniversitesi'nde 2015 Nisan ayı itibarı ile örgün eğitim veren 32 adet fakülte/yüksekokul/meslek yüksekokulu (13 Fakülte, 8 Yüksekokul, 11 Meslek Yüksekokulu) ve bu okullarda öğrenimine devam eden 21230 üniversite öğrencisi oluşturdu. Evren olarak aldığımız 21230 öğrenci sayısı; Hazırlık sınıfı olanlar için: Hazırlık ve 1. Sınıflar Hazırlık sınıfı olmayanlar için 1. ve 2. Sınıfları kapsamaktadır. Araştırmaya alınacak minimum örneklem sayısı; Epi-İnfo programı kullanılarak; evren 21230, prevalans %50, ±%3 hata ve %95 güvenilirlik aralığında 1017 kişi olarak hesaplandı. Çalışmaya 1100 kişinin alınmasına karar verildi. Okullar fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulu olmak üzere öğrenci sayılarına göre ağırlıklandırıldı. Meslek yüksekokullarından

726 öğrenci (%66), fakültelerden 319 öğrenci (%29) ve yüksekokullardan 55 öğrenci (%5) alınmasına karar verildi. Çalışma kapsamında 1059 (%96.2) kişiye ulaşıldı.

Meslek Yüksekokulları: Örgün eğitim veren 11 meslek yüksekokulundan 7 meslek yüksekokulu seçildi. Okulların seçilmesinde tüm ili yansıtması açısından üç merkezden, dört perifer okulun çalışmaya alınmasına karar verildi. Belirlenen okullar nüfuslarına göre oranlanarak meslek yüksekokullarından alınması gereken 726 öğrencinin dağılımı yapıldı.

Fakülteler: Toplamda 13 fakültenin ikisinde öğrenci sayısı az olduğu için kalan 11 fakülteden altısı rasgele sayılar tablosu kullanılarak belirlendi. Belirlenen fakülteler nüfuslarına göre oranlanarak fakültelerden alınması gereken 319 öğrencinin dağılımı yapıldı.

Yüksekokullar: Toplamda sekiz adet yüksekokuldan bir tanesi rasgele sayılar tablosu kullanılarak seçildi. Öğrenci sayısının sağlanamaması durumunda bir adet yedek okul rasgele sayılar tablosu kullanılarak belirlendi.

Daha sonra okulların ve fakültelerin kendi içinde bölümleri sıralandı ve araştırmaya dâhil edilecek asıl bölümler ve yedek bölümler rasgele sayılar tablosu kullanılarak seçildi.

Araştırmanın bağımlı değişkeni ergenlerde madde kullanımınıdır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri ise; öğrencilerin yaş, cinsiyet, okul türü, sınıfları, ikamet yeri, kardeş varlığı, aylık toplam geliri, gelir kaynağı, yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer, okul dışı sosyal aktivite varlığı, anne ve babası ile ilgili sosyodemografik özellikler ve ailesi ile ilişkisidir.

Veri Toplama Araçları

Hazırlanan anket formu; öğrencilerin ve ailelerin sosyo demografik özelliklerini, öğrencilerin riskli davranışları ve özelliklerini içeren sorulardan oluşmaktaydı. Anket formu çoğaltılmadan önce, çalışmaya dâhil edilmeyen bir okulda, 20 kişilik grupta pilot çalışma yapıldı ve gerekli düzeltmeler yapıldı. Tütün ürünü deneme başlığında, sigara ve nargile

deneme birlikte değerlendirildi. Öğrencilere anketler dağıtılmadan önce çalışma ile ilgili bilgi verildi, çalışmaya dâhil edilme kriterini sağlayan öğrencilerden gönüllü olanlara anket formları dağıtıldı. Öğrenciler anket formunu doldurdu. Veri toplama sırasında öğrencilerin mahremiyetinin sağlanması için anket formlarını kapaklı dosyalarda doldurmaları ve ağız kapalı zarf ile teslim etmeleri sağlandı.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışma için Mersin Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik kurul izni (Tarih:03.09.2015 Sayı:284) alındı. Mersin Üniversitesi Rektörlüğünden kurum izni alındı. Katılımcılara anketler dağıtılmadan önce çalışma ile ilgili bilgi verilip, sözlü oluru alındı.

Veri Analizi

Çalışmadan elde edilen veri bilgisayara girildi ve kalite kontrolü yapıldıktan sonra istatistiksel analiz yapıldı. Tanımlayıcı istatistiklerde yüzde dağılımları, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri kullanıldı. Veri analizinde Ki-kare Testi, Mann Whitney U Testi ve İkili Lojistik Regresyon Analizi kullanıldı. Çalışmada istatistiksel önemlilik düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Bulgular

Çalışmaya alınan öğrencilerin yaş ortalaması 18.9 ± 0.1 yıl (min=17.0, max=19.0) ve %53.2'si (562) kızdı. Öğrencilerin %72.8'i (771) meslek yüksekokulunda, %27.2'si (288) ise fakültede öğrenim görmekteydi. Öğrencilerin %47.2'sinin (500) birinci sınıfta öğrenim gördüğü, %48.8'inin (515) ailesinin yanında kaldığı ve %87.3'ünün de (924) anne ve babası ile birlikte yaşadığı belirlendi (Tablo 1).

Çalışmaya alınan öğrencilerin %56.6'sının (594) aile ile ilişkisinin iyi ve %37.6'sının (397) aile içi huzur durumunun çok iyi olduğu tespit edildi. Öğrencilerin %24.5'inin (258) kız/erkek arkadaşı olduğu, %13.7'sinin (147) okulda kavgaya karıştığı

ve %22.3'ünün (231) cinsel deneyim yaşadığı belirlendi (Tablo 2).

Tablo 1. Çalışmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik özellikleri

Değişkenler	n	%
Cinsiyet (n=1057)		
Kadın	563	53.3
Erkek	493	46.7
Bölüm (n=1059)		
Fakülte	288	27.2
Meslek Yüksekokulu	771	72.8
Sınıf (n=1059)		
Hazırlık	74	7.0
Birinci sınıf	500	47.2
İkinci sınıf	485	45.8
Yaşadığı yer (n=1056)		
Aile yanında	515	48.8
Evde arkadaşla veya tek	190	18.0
Yurtta	351	33.2
Ebeveyn durumu (n=1058)		
Anne ve baba birlikte	924	87.3
Anne baba ayrı	81	7.7
Anne ve/veya baba yasamıyor	53	5.0

Çalışmaya alınan öğrencilerin %67.7'sinin (715) tütün ürünü, %56.3'ünün (594) alkol ve %3.7'sinin (39) ise madde denediği tespit edildi. Tütün ürünü deneyenlerin %51.7'si (370), alkol deneyenlerin %52.5'i (312) ve madde deneyenlerin %69.2'si (27) erkekti. Denediği madde bilgisi olan 30 öğrenciden 11'inin (%36,7) birden fazla madde denediği belirlendi. Madde deneyip, kullandığı maddeyi açıklayanların %96.7'si kenevir ve türevlerini (n=29, %2.7) denemişlerdi. (Tablo 3).

Yapılan Ki-kare testleri sonucunda madde deneme ile cinsiyet, yaşadığı yer, aile ilişkisi, aile huzuru, arkadaşlık ilişkisi, okulda kavgaya karışma, cinsel ilişki

deneyimi, tütün ürünü deneme, alkol deneme, aylık geliri ve ortalama televizyon izleme süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulundu. Bu değişkenler İkili Lojistik Regresyon modelinde (Forward Likelihood Ratio) bağımlı değişken; madde deneme ve denememe olmak üzere değerlendirildi. Bu değerlendirme sonucunda; öğrencilerde madde deneme

evde tek başına veya arkadaşıyla kalanlarda ailesiyle birlikte kalanlara göre 2.43 kat, ailesi ile genelde anlaşılmayanlarda, aile ilişkisi iyi olanlara göre 3.56 kat, okulda kavgaya karışanlarda 2.88 kat ve alkol deneyenlerde 4.29 kat daha yüksek olduğu belirlendi (Tablo 4).

Tablo 2. Çalışmaya katılan öğrencilerin bazı özellikleri

Değişkenler	Sayı	%
Aile ile ilişkisi (n=1049)		
İyi	594	56.6
Bazen sorun olan	363	34.6
Genelde anlaşılmayan	92	8.8
Aile içi huzur (n=1055)		
Çok iyi	397	37.6
İyi	388	36.8
Orta	219	20.8
Kötü veya çok kötü	51	4.8
Kız/erkek arkadaş durumu (n=1052)		
Evet	258	24.5
Hayır	794	75.5
Okulda kavgaya karışma (n=1057)		
Evet	147	13.9
Hayır	910	86.1
Cinsel deneyim yaşama (n=1037)		
Evet	231	22.3
Hayır	806	77.7

Tablo 3. Madde denemenin ve madde türlerinin cinsiyete göre dağılımı

Değişkenler	Erkek		Kız		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tütün ürünü deneme (n=1056)						
Evet	370	75.1	345	61.3	715	67.7
Hayır	123	24.9	218	38.7	341	32.3
Alkol deneme (n=1056)						
Evet	312	63.3	282	50.1	594	56.2
Hayır	181	36.7	281	49.9	462	43.8
Madde deneme (n=1055)						
Evet	27	5.5	12	2.1	39	3.7
Hayır	466	94.5	550	97.9	1016	96.3
Birden fazla madde deneme (n=30)						
Evet	8	36.4	3	37.5	11	36.7
Hayır	14	63.6	5	62.5	19	63.3
Madde türleri (n=30)						
Kenevir ve türevleri	15	68.2	4	50.0	19	63.4
Halüsinojen	0	0.0	1	12.5	1	3.3
Kenevir ve halüsinojen	4	18.2	3	37.5	7	23.4
Kenevir ve uçucular	2	9.1	0	0.0	2	6.6
Kenevir, uçucu ve uyarıcı	1	4.5	0	0.0	1	3.3

Tablo 4. Öğrencilerin madde deneme sıklığı ile ilişkili risk faktörleri

Değişkenler	B	OR	%95 CI	p
Yaşadığı yer; Yurtta	0.18	1.20	0.47-3.06	0.695
Evde tek başına veya arkadaşıyla	0.89	2.43	1.08-5.47	0.031
Ailesiyle birlikte		1.00		
Aile ile ilişkisi; Genelde anlaşılamayan	1.27	3.56	1.39-9.09	0.008
Bazen sorunu olan	0.31	1.36	0.61-3.04	0.448
İyi		1.00		
Okulda kavgaya karışma; Evet	1.06	2.88	1.38-6.01	0.005
Hayır		1.00		
Alkol deneme; Evet	1.45	4.29	1.25-14.73	0.02
Hayır		1.00		

Constant: -5.792 *CI: Confidence interval

Tartışma

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi 2017 yılı istatistik verisine göre Avrupa ülkelerinde 15-24 yaş grubunda yaşam boyunca madde deneme sıklığının %12.0 ile %54.1 arasında değiştiği bildirilmektedir.⁶ Yi ve ark.'nın¹⁷ güneydoğu Asya ülkelerinde yaptıkları çok merkezli çalışmada, üniversite öğrencilerinde madde deneme sıklığının %16.9 olduğu, Osman ve ark.'nın¹⁰ Sudan'da üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada madde deneme sıklığının %31.0 olduğu ve Schilling ve ark.'nın¹⁸ Almanya'da yaptıkları çok merkezli çalışmada ise yasadışı madde deneme sıklığının %5,4 olduğu vurgulanmaktadır. Ülkemizde ise İzmir'de Atlam ve Yüncü'nün¹⁹ üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada madde deneme sıklığının %13.4, Eskişehir'de Dayı ve ark.'nın¹³, üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada %11.0, Edirne'de Görgülü ve ark.'nın¹⁶ yaptığı çalışmada %5.1 ve Yalçın ve ark.'nın²⁰ Diyarbakır'da yaptığı çalışmada %6.0 olduğu bildirilmektedir. Çalışmamızda ise madde deneme sıklığının %3.7 olduğu ve yurt dışı ve yurt içi diğer çalışmalara göre daha düşük olduğu belirlendi. Bu fark, diğer çalışmalarda örnek grubun tüm sınıflardan alınması nedeniyle, yaş ortalamasının daha yüksek olması olabilir.

Castaldelli-Maia ve ark.'nın²¹ Brezilya'da üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada esrar ve türevlerinin kullanımının diğer bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Amerika'da Ayala ve ark.'nın²² üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada, esrar kullanımının %26.2 olduğu ve son bir ay içinde en çok denenen yasadışı madde olduğu belirtilmektedir. Miech ve ark.'nın²³ Amerika'da 1977-2015 yılları arasında üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada, özellikle 2013 yılından sonra esrar denemede çok hızlı bir artış olduğu, 2013'te %31.0 iken, 2015'te %51.0'a kadar yükseldiği vurgulanmaktadır. Sudan'da yapılan bir çalışmada sigaradan sonra en sık denenen maddenin esrar olduğu tespit edilmiştir (10). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da en çok denenen yasadışı maddenin esrar olduğu bildirilmektedir. Esrar deneme, Eskişehir'de

%8.99, Edirne'de %3.1, Düzce'de %5.5 olarak bildirilmiştir.^{13,15,16} Çalışmamızda da benzer olarak öğrencilerin en çok denediği maddenin (%2.7) esrar ve türevleri olduğu, ancak diğer çalışmalara göre daha düşük oranda denendiği belirlendi.

İran'da üniversite öğrencilerinde yapılan bir araştırmada, evde tek başına yaşayan öğrencilerde bağımlılık yapıcı madde kullanımının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.²⁴ Güneydoğu Asya'da üniversite öğrencilerinde yapılan çok merkezli bir çalışmada, ailesinden uzakta yaşayanlarda madde denemenin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.¹⁷ Eskişehir'de yapılan bir çalışmada, tek başına yaşamının öğrencilerde madde deneme sıklığını 1.92 kat arttırdığı belirtilmektedir.¹³ Çalışmamızda evde arkadaşlarıyla veya tek başına yaşamının, yapılan çalışmalarla benzer şekilde, madde deneme sıklığını, aileyle birlikte yaşayanlara göre 2.43 kat arttırdığı belirlendi. Bu durum, aile kontrolü olmadığında öğrencilerin daha rahat madde denediğini düşündürmektedir.

Ranjbaran ve ark.'nın²⁵ İran'da üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada, ailesi ile anlaşmazlık yaşayan öğrencilerde bağımlılık potansiyeli ölçek puanının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Tsagaye'nin²⁶ Etiyopya'da yaptığı çalışmada aile içi çatışma yaşamının, öğrencilerin madde kullanımında önemli bir risk olduğu belirtilmektedir. Eskişehir'de yapılan çalışmada ise anne ve babanın iyi anlaşmasının, madde deneme sıklığını 0.55 kat azalttığı belirtilmektedir.¹³ Edirne'de yapılan çalışmada, ailesi ile anlaşamayan öğrencilerde madde deneme sıklığının daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır.¹⁶ Bizim çalışmamızda da benzer olarak ailesi ile genelde anlaşamayanlarda aile ilişkisi iyi olanlara göre 3.56 kat fazla olduğu tespit edilmiştir. Aile, ergenin zorluklarla baş etmesinde en büyük destek olabilmektedir. Bu desteğin çatışmalarla sarsılması, ergenin zorluklar karşısında sıkıntısını madde ile gidermesine neden olabilir. Ayrıca aile ilişkilerinin kötü olması, ergenin olumsuz arkadaşlarla daha fazla iletişim kurmasını ve onların riskli davranışlarına katılmasını kolaylaştırıyor olabilir.

Amerika'da Burnett ve ark.'nın üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada yaşanan travmatik olayların madde kullanımı üzerinde olumsuz etkisi olduğu belirtilmektedir.²⁷ Shorey ve ark.'nın²⁸ yaptığı çalışmada, üniversitede okuyan kız öğrencilerde, buluşmada şiddet yaşama ile ertesi gün esrar kullanımı arasında anlamlı ilişki olduğu belirtilmektedir. İzmir'de üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmada son bir yıl içerisinde en az 1 kez fiziksel kavgaya karışmış olmanın madde deneme sıklığını 2.07 kat arttırdığı saptanmıştır.¹⁹ Çalışmamızda da kavgaya karışan öğrencilerde madde deneme sıklığının 2,88 kat fazla olduğu belirlendi. Bu durum, şiddet gören kişinin madde kullanarak rahatlama isteğini düşündürebildiği gibi, öğrencilerin madde kullanımı sonrası daha kolay şiddet olaylarına karışabildiğini de düşündürmektedir.

Kenya'da Atwoli ve ark.'nın yaptığı çalışmada madde kullanımı ile ilişkilendirilen birçok olumsuz durumun alkol kullanımı ile ilişkili olduğu bildirilmiştir.²⁹ Şikago'da yapılan bir kohort çalışmada alkol kullanımının, ergenlerde madde denemeyi 1.99 kat arttırdığı tespit edilmiştir.³⁰ Diyarbakır'da Yalçın ve ark.'nın²⁰ yaptığı çalışmada, alkol kullananlarda madde denemenin 6.96 kat arttığı belirlenmiştir. Çalışmamızda da alkol denemenin madde denemeyi 1.45 kat arttırdığı saptanmıştır. Bu artış, ergenlerin meraklı yapısı nedeniyle, farklı maddelerin etkilerini merak ettikleri için olabilir.

Sonuç olarak çalışmamızda, öğrencilerin %3,7'sinin madde denediği, bunların %36,7'sinin birden fazla madde denediği tespit edilmiştir. Ayrıca, ergenlerde ailesinden ayrı yaşama, kötü aile ilişkisi, kavgaya karışma ve alkol denemenin risk faktörü olduğu tespit edilmiştir. Ailesinden uzakta yaşayan, aile ilişkisi iyi olmayan ve kavgaya karışan ergenlerin madde kullanımı açısından yakından takip edilmesi için rehberlik, danışmanlık hizmetlerinin verilmesi önemlidir. Birinci basamakta, sağlık personeline madde kullanımı konusunda hizmet içi eğitim verilmeli, farkındalık oluşturulmalıdır. Ergen izlemlerinin niteliği artırılarak, riskli ergenler tespit edilmeli ve madde

kullanımından korumak için, koruyucu önleyici çalışmalar yapılmalıdır. Madde kullanımı olan ergenlerin erken tespiti, tekrar kullanımın önlenmesi için bağımlılık düzeyine göre uygun algoritmalarla tedavisi öncelikli olmalıdır.

Ayrıca, bu konuda ailelerin de farkındalıklarının artırılarak, çocuklarıyla ilişkilerinin güçlendirilmesi gençlerin spor, müzik gibi sosyal etkinliklere yönlendirilmesi ve yasal önlemlerle bu maddelere ulaşımın önlenmesi için çalışmalar yapılmasının önemli olduğu düşünülmüştür.

Teşekkür

Araştırma sürecinde veri toplama aşamasında vermiş oldukları değerli katkılarından dolayı Dr. Fatih Cemal Tekin ve Dr. Ömer Ruşen Koyuncu'ya teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Pekcan H. Adolesan (Delikanlı) Sağlığı. In: Güler Ç, Akın L. Eds.: Halk Sağlığı Temel Bilgiler. 2. Baskı. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2012:486-538.
2. Çakmak D, Evren C. Alkol ve Madde kullanım Bozuklukları. Birinci Baskı. Özgül Matbaacılık, İstanbul, 2006:9.
3. Amerikan Psikiyatri Birliği. Madde ile İlişkili Bozukluklar ve Bağımlılık Bozuklukları. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu E. Hekimler Yayın Birliği, Ankara.2013:231-290.
4. Alikasıfoğlu M. Ergenlerde Davranışsal sorunlar. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Etkinlikleri, Adolesan Sağlığı II, Sempozyum Dizisi 2008;63:55-59.
5. Stager MM. Substanceabuse. In:Kliegman RM, Stanton BF, St Geme JW, Shor NF. Eds.: Nelson Textbook of Pediatrics. 20nd ed. Philadelphia: Elsevier, 2016:947-962.
6. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, Avrupa Uyuşturucu Raporu, Trendler ve Gelişmeler 2017. Erişim Yeri: <http://www.emcdda.europa.eu/system/file>

- s/publications/4541/TDAT17001TRN.pdf.
Erişim tarihi: 12 Mayıs 2018
7. Özcebe H. Adölesanlarda yüksek riskli davranışlar. In: Hasanoğlu E, Düşünsel R, Bideci A.Eds.: Temel Pediatri. 1. Baskı. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri, 2010:1611-1613.
 8. Amerikan Psikiyatri Birliği.Madde Kullanımı ile İlişkili Bozukluklar.Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Dördüncü Baskı Yeniden Gözden Geçirilmiş Tam Metin (DSM-IV-TR), Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC, 2000, Köroğlu E (çeviri ed.), Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2007:267-418.
 9. Kracmarova L, Klusonova H, Petrelli F, Grappasonni I. Tobacco, alcohol and illegal substances: experiences and attitudes among Italian university students. Rev Assoc Med Bras 2011; 57:523-528.
 10. Osman T, Victor C, AbdulmoneimA, Mohammed H, Abdalla F, Ahmed A, Ali E, Mohammed W. Epidemiology of Substance Use Among University Students in Sudan. J Addict. 2016;1-8. doi:10.1155/2016/2476164.
 11. Heydari ST, Izedi S, SarikhaniY, Kalani N, Akbary A, Miri A, Mahmoodi M, Akbari M. The Prevalence of Substance Use and Associated Risk Factors Among University Students in the City of Jahrom, Southern Iran. Int J High Risk Behav Addict. 2015;4(2):e22381 .doi:10.5812/ijhrba.4(2)2015.22381.
 12. Tesfaye G, Derese A, Hambisa MT. Substance Use and Associated Factors among University Students in Ethiopia: A Cross-Sectional Study. J Addict.2014;1-8. doi: 10.1155/2014/969837.
 13. Dayı A, Güleç G, Mutlu F. Prevalence of Tobacco, Alcohol and Substance Use Among Eskişehir Osmangazi University Students. The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences. 2015;28:309-318.
 14. Turhan E, İnandı T, Özer C, Akođlu S. Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. Turk J Public Health 2011;9(1):33-44.
 15. Mayda AS, Gerçek ÇG, Gümüş G, Demir S, Deniz M, Sürücü ZP, Konuk M, Türkkaya M, Taner H. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı Sıklığı ve Kullanmaya Başlama Nedenleri. Düzce Tıp Dergisi 2010;12(3):7-14.
 16. Görgülü Y, Çakır D, Sönmez MB, Çınar RK, Vardar M. Alcohol and Psychoactive Substance Use Among University Students in Edirne and Related Parameters. Arch Neuropsychiatr. 2016;53:163-168.
 17. Yi S, Peltzer K, Pengpid S, Susilowati IH. Prevalence and associated factors of illicit drug use among university students in the association of southeast Asian nations (ASEAN). Subst Abuse Treat Prev Policy 2017;12(9):1-7. doi:10.1186/s13011-017-0096-3.
 18. Schilling L, Zeeb H, Pischke C, Helmer S, Pokrzywniak AS, Reintjes R, Walter U, Girbig M, Kramer A, Icks A, Schneider S. Licit and illicit substance use patterns among university students in Germany using cluster analysis. Subst Abuse Treat Prev Policy 2017;12(44):1-11. doi:10.1186/s13011-017-0128-z.
 19. Atlam DH, Yüncü Z. Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol, Madde Kullanım Bozukluğu ve Ailesel Madde Kullanımı Arasındaki İlişki. Klinik Psikiyatri 2017;20:161-170.
 20. Yalçın M, Eşsizoğlu A, Akkoç H, Yaşan A, Gürgen F. Dicle Üniversitesi Öğrencilerinde Madde Kullanımını Belirleyen Risk Faktörleri. Klinik Psikiyatri 2009;12:125-133.
 21. Castaldelli-Maia JM, Martins SS, de Oliveira LG,vanLaar M, de Andrade AG, Nicastrı S. Use transition between illegal drugs among Brazilian university students. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 2014;49(3):385-394. doi: 10.1007/s00127-013-0748-1.
 22. Ayala EE, Roseman D, Winseman JS, Mason HRC. Prevalence, perceptions, and consequences of substance use in medical students. Med Educ Online. 2017;22:1-7. doi:10.1080/10872981.2017.1392824.
 23. Miech RA, Patrick ME, O'Malley PM, Johnston LD. The Influence of College Attendance on Risk for Marijuana Initiation in the United States: 1977 to 2015. Am J PublicHealth 2017;107(6):996-1002. doi: 10.2105/AJPH.2017.303745.
 24. Kabir K, Mohammadpoorasl A, Esmaeelpour R, Aghazamani F, Rostami F. Tobacco Use and Substance Abuse in Students of Karaj Universities. Int J Prev Med 2016;7(105):1-7. doi:10.4103/2008-7802.190091.

25. Ranjbaran M, Mohammadshahi F, Mani S, Karimy M. Risk Factors for Addiction Potential among College Students. *Int J PrevMed* 2018;9(17):1-4. doi:10.4103/ijpvm.IJPVM_403_16.
26. Tsegaye G. Selected demographic factors and substance use, reason for first time substance use, and risk awareness among halabese secondary school students in Ethiopia. *Indian Journal of Health & Wellbeing* 2016;7(11):1048-1051.
27. Burnett HJ, Witzel K, Allers K, McBride DC. Understanding the Relationship of Trauma, Substance Use, and Resilience Among Religiously Affiliated University Students. *Journal of Research on Christian Education*. 2016;25(3):317-334.
28. Shorey RC, McNulty JK, Moore TM, Stuart GL. Being the victim of violence during a date predicts next-day cannabis use among female college students. *Addiction* 2016;111(3):492-498.
29. Atwoli L, Mungla PA, Ndung'u MN, Kinoti KC, Ogot EM. Prevalence of substance use among college students in Eldoret, Western Kenya. *BMC Psychiatry* 2011;11(34):1-9. doi:10.1186/1471-244X-11-34.
30. Strong C, Juon HS, Ensminger ME. Effect of Adolescent Cigarette Smoking on Adulthood Substance Use and Abuse: The Mediating Role of Educational Attainment. *Subst Use Misuse* 2016;51(2):141-154. doi:10.3109/10826084.2015.1073323.